

ГАШЕЊЕ СРПСКИХ ЗАДУЖБИНА

Чаробњак из ЈУЛ-а

Зграда у Кнез Михаиловој 33 представља културно-историјски споменик који је српском народу оставио Никола Спасић. И док се води борба између државе, која је држи у поседу, и Задужбине која тражи њен повраћај, зграду на волшебан начин продаје предузеће Југоелектро

Уколико Министарство културе, као једина државна институција која је до сада показала интересовање да се процес уништавања задужбина не настави и њеним унижавањем, не спречи продају Задужбине Николе Спасића у Кнез Михаиловој 33, Међународни суд за људска права у Стразбуру би могао да има интересантан предмет. Једном када будемо Европа, ако будемо Европа.

За Међународни суд то не би била новина. Већ су имали искуства са бившим комунистичким државама које су одбијале да врате национализовану имовину, а у случају Румуније су изrekli толико високу казну да је румунски парламент за два дана донео закон којим се сва национализована имовина враћа. Мађарска, поучена тим искуством, а и мотивисана да уђе у Европу, не само да је својим задужбинама вратила имовину, већ је то учинила и са имовином српских задужбинара. Још 1996. године донели су одлуку да половину зграде у Будимској епархији Српске православне цркве врате Задужбини Саве Текелије и тиме јој омогуће да настави свој рад.

Србији се баш и не жури када је у питању повратак имовине. Нови закон о задужбинама се већ десетак година прави, а није стигао даље од једног нацрта, а закон о денационализацији „тек што није“ већ седам година. Али, неком се очито жури да пре тих закона присвоји задужбинску имовину.

Продају зграде која се води као културно добро од великог значаја за Републику Србију, која је званично власништво државе, а која је после денационализације морала да се врати власнику, Задужбини Николе Спасића, најавила је фирма „Југоелектра“. У тренутку излажења овог броја НИН-а „посао“ би већ требало да буде обављен.

На који начин, објашњава Војин Ђекић, адвокат пуномоћник и овлашћени члан Управног одбора: „Појавила се фирма ЦИТИ СТОРИ ПЛУС ДОО, која је основана пре месец и по дана. Основали су је Ненад Ђорђевић (бизнисмен, познат из ЈУЛ-а) и Миомир Хрељац, уложивши по 250 евра. Дали су понуду за преузимање Југо-

електра и за куповину свих 63 791 акција и навели да су спремни да за сваку акцију исплате по 1 800 динара и то у року од три дана. Фирма која у тако кратком року није могла ништа да заради сад би требало да плати милион и 420 хиљада евра. Неко би у овој држави морао да се запита одакле њима у тако кратком року могућност да исплате толики новац“.

На први поглед то изгледа као још једна мутна трансакција на које смо навикли. Проблем је што је у овом случају улог далеко већи. Још у доба Милошевићеве власти покренута је иницијатива за повратак национализоване задужбинске имовине, што наравно није урађено, али је бар 1999. године донет закон о условима продаје непокретности у државној својини у коме се у члану 3 наводи да се не може продавати имовина која је припадала задужбини.

Тадашњим властима није било у интересу да испусте огроман приход који су убирале на рачун задужбинске имовине. Рецимо, само задужбина Николе Спасића поседовала је осим акција и камате зграду на Обилићевом венцу 17 и Кнез Михаиловој 19 („Спасићев пролаз“), Кнез Михаиловој 33 и Јакшићевој 1, Кнез Михаиловој 37 и Вука Караџића 8, Кнез Михаиловој 47 и Краља Петра 18. Од те имовине Задужбина је подигла три болнице и испуњавала низ хуманитарних активности. Али, ни те и такве власти нису желеле да ставе тачку на причу о повратку задужбина и задужбинарства, јер су после много година тишине задужбинари поново „откривени“.

Сазнало се да је задужбина Николе Спасића, 1939. године, непосредно пред Други светски рат, имала за три посто већи капитал од Нобелове. Његова супруга Нака Спасић је због тога била потпредседница Светског удружења задужбина у време када је Елеонора Рузвелт била председница те асоцијације. Српска академија наука је до рата добијала по једну велику задужбину годишње, до 1938. је имала 65 задужбина, уз помоћ којих је финансијала свој целокупни рад, а током деведесетих читавих седам година нико није завештао ништа овој ин-

ституцији. Износ Коларчеве књижевне награде 1940. године био по износу потпуно једнак Нобеловој књижевној награди која је додељена те године. Миша Анастасијевић, познатији као капетан Миша, на пример, оставио је Београдском универзитету средства која су тај универзитет тада учинила трећим на листи најбогатих универзитета у Европи. Уз то је Универзитет поседовао још 90 задужбина и уз Академију Гонкур и Пастеров универзитет био један од највећих који су радили уз помоћ задужбинара. Гонкур и Пастер раде и даље, а БУ је национализовано око 80 задужбина.

Уз такву историју власти су биле принуђене да питање обнављања задужбина оставе отвореним до неких бољих времена или до неке друге власти која ће се одрећи имовине у корист правих власника.

Али, ни уз тај и такав закон није заустављена продаја задужбинске имовине. Рецимо, у неким задужбинским зградама је забрањено станарима да откупе станове (неки су и откупили), али су касније читаве зграде препродаване, као рецимо Задужбина Луке Ђеловића. Ипак, ни једна од њих није била оцењена као културно добро и део амбијенталне целине од великог културног значаја.

И поред тога, трилер у вези Спасићеве задужбине почео је још пре две године, када је заказана продаја зграде да би „Југоелектро“ вратио дуг једној украјинској фирми. Јавна дражба је заказана за 13. јули, усред лета када никога нема, а оглас је био објављен у писарници IV општинског суда. Иако је зграда вредна око 10 милиона евра, оглас се није нашао у медијима и нико од јавности за то није могао да сазна. Нечичија жеља је би-

ла да се зграда отуђи из имовине Николе Спасића и прода за мале паре: 1,5 до 2 милиона евра.

Проблем је био не само што се ради о задужбинској имовини, већ и у томе што је суд забранио сваку продају зграде због два судска поступка: једног који задужбина води у покушају да докаже да се ради о њеној имовини и другог који води држава. Јер, Југоелектро је добио на коришћење само два спрата те зграде, а приликом преласка са земљишних на катастарске књиге на волшебан начин цела зграда је уписана као власништво Југоелектра.

„Када је задужбина скренула пању на то општини и републичком правобранилаштву, рекли смо – то јесте наша зграда и надам се да ћемо је једном добити, али ви сада морате да водите рачуна о њој, одзива готово да није било”, каже адвокат Ђекић.

Није реаговао суд, није реаговала Агенција за промет некретнинама, није реаговао нико од надлежних за читав случај. Реаговало је Министарство културе, које је понајмање надлежно за читав случај. Према важећем закону из 1989. а то је Закон о задужбинама, фондovima и фондацијама,

надлежност Министарства културе је да региструје задужбине, фондове и фондације, да врши упис промене (оснивачког капитала, лица која су овлашћена за заступање...) и евентуално одлучује о престанку њиховог рада. На основу члана 19. надлежност над радом преузима општински орган управе надлежан за послове културе, а не Секретаријат за културу Града Београда, као што се мисли.

Шта могу да ураде, објашњава Маја Матија Ристић, саветник за правна питања у Министарству културе: „Власник национализоване имовине је Република Србија. Нажалост – тако је. Погрешно се тумачи да је Министарство културе надлежно за имовину задужбине која је национализована. Веома често њам стижу дописи о отуђењу имовине, а ми немамо правни инструмент којим можемо да преузмемо радњу која би била ефикасна, него се све своди на то да лобирамо и боримо се. Ми смо једни од последњих у нивоу хијерархије ко може и сме да преузме мере, али то нас није спречавало да учинимо све што можемо. Пишемо дописе свакоме ко би могао да реагује: одељењу Земљишно-књижног суда, Републичкој дирекцији за имовину, правобрани-

лаштву јер се ради о заштити имовине, другим министарствима...”

У поменутом случају Министарство културе је успело да спречи продају, а министар Драган Којадиновић за НИН тврди да ће то урадити и овога пута, на исти начин на који су урадили пре две године. Мораће, јер је допис Задужбине Николе Спасића у коме се тражи помоћ послат на двадесетак адреса, а до сада нико није реаговао. „Предмет је упућен у правобранилаштво, али три дана не могу да га нађу иако је уредно предат на писарници и нико ништа не предузима”, каже Ђекић.

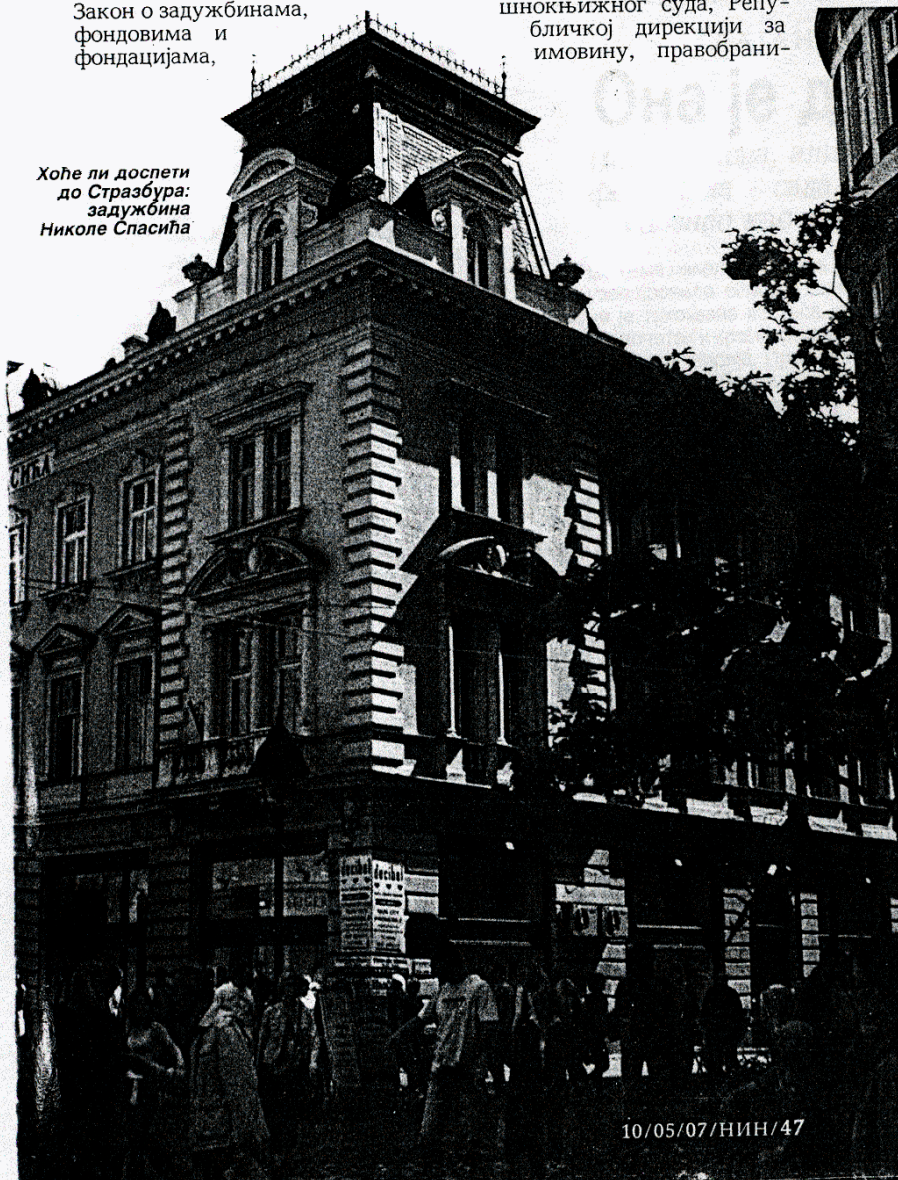
„Овог пута имамо законски основ да реагујемо”, каже Никола Шеатовић, саветник у Министарству културе и додаје: „Зграда се налази у историјско-културној целини, а сам објекат је утврђен као културно добро од изузетног значаја. Зграда Задужбине Николе Спасића утврђена је као културно добро од великог значаја за Републику Србију – Решење Завода за заштиту споменика културе града Београда број 490/2 од 17. новембра 1961. године и налази се у оквиру просторне културно-историјске целине Кнез Михаилове улице која је утврђена за културно добро од изузетног значаја за Републику Србију – Решење Завода за заштиту споменика културе града Београда број 177/4 од 6. априла 1964. Власник културног добра пре намераване продаје мора да понуди надлежној установи, у овом случају Заводу. Уколико то не уради Завод има право да у сваком тренутку тражи поништење продаје. То је начин на који ћемо покушати да заштитимо ово добро”.

НИН није успео да добије коментар директорке Завода за заштиту споменика културе града Београда Милане Јочић, али то за сада није успела ни Задужбина Николе Спасића. Једину информацију коју Задужбина има јесте да је директорка добила допис и да је проследила правној служби, а надају се да ће пристати да присуствује састанку који је договорен између Задужбине и Министарства културе. Ипак, сви се надају да ће и овога пута, као пре две године, успети да спрече продају, или да је, бар, накнадно пониште.

Све то ипак није решење за проблем у коме се налазе задужбине, јер се он не може решавати појединачним акцијама када неком падне на памет да продаје задужбинску (незванично) или државну (званично) својину. Посебно када се има у виду да исте проблеме имају и далеко мање задужбине за које јавност није ни чула да постоје.

„Ми говоримо о задужбини коју води Министарство културе и то под редним бројем 1. Задужбина годинама покушава да поврати своју имовину како би приходима од ње могла да настави са испуњавањем циљева због којих је основана, а то су хуманитарна и општекорисна делатност у интересу овога народа. И поред тога држава Србија није вратила имовину задужбини и није донела закон о забрани отуђења имовине за-

Хоће ли доспети до Стразбура: задужбина Николе Спасића

БЕРАККО БЕЛИЋ

дужбине”, каже др Живорад Гајић, председник Управног одбора Задужбине Николе Спасића.

Ако се тако нешто дешава задужбини која је била већа од Нобелове, онда само можемо да претпоставимо шта је са задужбинама иза којих је остала једна зграда, неколико станова, или имање на коме се сада налазе насеља. Па цела Каленићева пијаца је била део некадашње Каленићеве задужбине, а садашњи Трг Републике део имовине Илије Коларца. Ради се о нечему што сигурно никада неће бити ни враћено ни надокнађено.

А да би задужбина могла да очекује повратак имовине, она мора да ради. То значи: да ствара новац, а да се не бави ниједном профитабилном делатношћу. Дакле, једина могућност је сте да убира закуп од имовине коју поседује, да на основу тог новца испуњава захтеве које је у свом тестаменту прописао задужбинар и да сваке године доказује да је те циљеве испунила, јер ће се у противном угасити. А када се угаси, онда више не постоји могућност да јој се имовина икада врати.

Без имовине то је немогуће.

„Када тражимо повратак имовине, онда нам кажу донесите још тај и тај документ, када га донесемо, онда траже печат, када донесемо и то онда кажу не може, што не сачекате денационализацију. Ми имамо пословни простор од неколико хиљада квадратних метара који и даље користи општина Стари град и не пад јој на памет да га пренесе на задужбину. Недавно је општина показала вољу да пренесе право управљања над становима на задужбине, али је Дирекција за имовину Републике Србије донела одлуку да не може, јер још није донет закон о денационализацији”, каже Ђекић.

Недавно је у Андрићевој задужбини одржан округли сто на тему „Институција задужбинарства у традицији српског народа”. Постигнут је договор да постојећа Асоцијација задужбина, фондација и фондова, основана јула 2006. године, формулише закључке и да их проследи на усвајање свим постојећим задужбинама којих има 105 регистрованих. По прикупљеним сагласностима био би одржан састанак ради договора о стратегији лобирања на реализацији закључака. Указано је на хитну потребу доношења закона о задужбинама да би се повратило поверење у дух задужбинарства, са надом да би ова институција могла да оживи и кроз неке нове добротворе.

Тешко да ће то питање успети да ставе на ред уз остала која су надлежне службе притисле ових дана. Са тим се слаже и Никола Шеатовић:

„Недопустиво је то што је урађено са идејом задужбинарства и начин на који се сада располаже том имовином. Удружење Фондација и фондова је покушало да реши то питање, али то мора да се уради у оквиру Министарства финансија. Пре тога мора да се донесе нови закон о задужбинама, фондовима и фондацијама и, наравно, о денационализацији.”

■ САНДРА ПЕТРУШИЋ